

Staten har ingen reell makt i södra Afghanistan

Den afghanska centralmaktens inflytande i och kontroll över de oroliga områdena i södra Afghanistan är mycket svag. Banden mellan centralmakten och möjliga samarbetspartners, nätverk inom det pashtunska stamsamhället och de traditionella ledarna, har under en lång tid försvagats.

I deras ställe har det kommit religiösa nätverk, med stort inflytande och med förgreningar i framför allt södra, men även i norra Afghanistan. Det senaste nätverket är talibanernas.

Antonio Giustozzi, forskare vid *London School of Economics* och en av talarna vid SAKs nyligen genomförda internationella konferens, ser utvecklingen som ett allvarligt problem för återuppbyggnaden av det afghanska samhället.

MEN DET ÄR TILL STOR DEL den afghanska staten, som under lång tid (större delen av 1900-talet) själv har bäddat för detta genom att försvaga stammarna för att förhindra att de vände sig mot staten.

– Historiskt har det mest framträdande draget hos den afghanska staten varit ett komplext nätverk av

allianser med lokalsamhällena och segment av det afghanska samhället (stammar och klaner) som kunde utöva territoriell kontroll för statens räkning, förklarar Antonio Giustozzi.

För att systemet skulle fungera hade staten tidigare en tradition av att göra underkuvade fiender till sina allierade, men...

– Systemet kräver ett karismatiskt, effektivt och mycket skickligt politiskt ledarskap. Utan detta tenderar systemet att falla samman, vilket skett ett antal gånger. President Karzais ledarskap betraktas av många som svagt och ineffektivt och konsekvenserna för stabiliteten i Afghanistan är lätt att föreställa sig, säger Giustozzi.

I det gamla samhället var ett av syftena med statsapparaten att förhindra lokalsamhällens mobilisering mot centralmakten. Då fanns det två sorters nätverk, stammarnas och de religiösa rörelsernas, som hade en potential att agera kollektivt i ett större sammanhang. De starkaste nätverken var traditionellt stamsamhällena.

Antonio Giustozzi.

– Med tiden lyckades staten bryta ned stammarnas sammanhållning. Det resulterade i att de religiösa nätverkens roll indirekt stärktes. De har ofta bredare kontaktytor än stammarna och än mer betydelsefullt är att de har varit kapabla att snabbt anpassa sig till förändrade omständigheter. Dessutom är de religiösa nätverken bättre anpassade för att sammanlänka samhällen som annars kan vara splittrade på grund av gamla rivaliteter, säger Antonio Giustozzi.

De senaste decenniernas krig har vitaliserat stammarna, men deras sönderdelning fortsätter.

– De religiöst lärde politiserades redan under det första anglo-afghanska kriget och processen fortsatte under hela 1900-talet.

DEN STORSKALIGA politiseringen av de religiösa grupperna kom efter den kommunistiska militärkuppen 1978 när afghanska studenter i ett allt större antal började studera vid *madrasas* (religiösa skolor), i Pakistan, influerade av den nyligen radikaliserade *deobandi*-rörelsen (se faktaruta). Det är samma madrasas som talibanerna studerat vid.

BORJE ALMOVIST

Afghanistans president Hamid Karzai.

De religiösa nätverken byggdes ofta upp vid dessa madrasas, där det lärs ut en form av islam som skiljer sig från de traditionella religiösa uppfattningarna i Afghanistan. Talibanerna är den senaste av dessa skolors ”produkter”.

– Att studenterna vid de religiösa skolorna härstammat från olika provinser har hjälpt till att skapa ett bredare nätverk av religiösa ledare än som var vanligt tidigare. Trenden har varit starkare i områden som södra och nordöstra Afghanistan.

Den traditionella maktstrukturen, lokala åldermän, hade på 1970-talet ofta blivit lägre statstjänstemän och var beroende av den rollen och de ►

Talibaner i Herat 1994.

► DEOBANDI – KRIGEN – PRT

Deobandirörelsen utvecklades på 1800-talet som en motreaktion till den brittiska kolonialismen i Indien, som de ansåg korruperade islam. Rörelsen är konservativ och motsätter sig ofta utveckling eftersom de anser att det är ett otillbörligt västerländskt inflytande. Propaganda för ”jihad” i form av krig mot de som motsätter sig deras syn på islam är ofta förekommande. Talibanrörelsens ledare och många av dess anhängare har gått på deobandirörelsens religiösa skolor i Pakistan.

Anglo-afghanska krigen. Krig åren 1839-42, 1878-81 och 1919 mellan Afghanistan och trupper från den engelska kolonialmakten i dåvarande Brittiska Indien.

PRT. *Provincial Reconstruction Teams* är militära enheter inom de amerikanska koalitionsstyrkorna (*Operation Enduring Freedom*, OEF) och Isaf (*International Security Assistance Force*) som arbetar med återuppbyggnad och säkerhetsstärkande arbete så som att bygga skolor och kliniker. Det finns ett 20-tal PRT inom Isaf. De står inte under Natos ledning utan har sin egen organisationsstruktur. Vart och ett leds av respektive land som bidrar till Isaf-styrkorna.

► resurser som ställdes till deras förövande för att behålla sin ställning. Idag har åldermännen försvagats av statens ineffektivitet och yttre inblandning.

– En svag och inkompetent stat resulterar i svaga åldermän. Utländska aktörer har också bidragit till att deras roll försvagats genom att de ignorerat dem eller bara samarbetat med dem i perioder. De försvagade åldermännen, som berövats sina resurser från statsmakten, försökte 2002 och 2003 desperat få uppmärksamhet i Kabul. Deras första taktik var att skicka lobbydelegationer till Kabul för att få till en förändring. Men man fick bara löften som aldrig infriades, säger Antonio Giustozzi.

ATT EN STOR DEL av den unga generationen afghaner från byarna sedan 1980-talet har varit under inflytande av helt andra krafter än de traditionella ledarna har ytterligare försvagat det lokala ledarskapet.

– Dessa unga accepterar inte så lätt de äldres auktoritet. Samma sak förekom på 1960- och 70-talen när unga afghaner för första gången kom i kontakt med modern utbildning. Skillnaden idag är att det skett i en större skala och att de varit under inflytande av religiösa skolor, inte vanliga skolor.

Samtidigt hade vissa grupper, ledda av gamla kommandanter, krigsherrar och andra mäktiga krafter med band till Kabul, tagit kontrollen över de statliga institutionerna, som de utnyttjade för att trakassera och bestraffa sina rivaler. Detta har lett till ytterligare missnöje, speciellt i söder.

– Sommaren 2002 började tali-

banerna infiltrera Afghanistan igen, men till en början välkomnades de knappast. Deras stöd utgjordes då i huvudsak av religiösa ledare i Deobandi-nätverken, vilket inte var tillräckligt för att starta ett fullskaligt uppror, förklarar Giustozzi.

Situationen ändrades våren 2003, när de mest frustrerade och marginaliserade eliterna på landsbygden såg en möjlighet att utnyttja talibanerna för att skicka ett starkare budskap till centralmakten i Kabul.

– De tillät talibaner att komma in i deras områden, gav dem mat och husrum. Talibanerna gjorde allt för att förstärka processen genom att destabilisera landsbygden och misskreditera regeringen. De mobiliserade marginaliserade grupper, ofta rena banditer, för att skapa osäkerhet och hindra återuppbyggnaden.

TAKTIKEN SLOG TILLBAKA mot de lokala ledare som försökt utnyttja talibanerna för sina egna syften. Åldermännen blev ofta talibanernas offer. Talibanerna marginaliserade dem och ibland eliminerades de även fysiskt. Talibanerna misstänkte att åldermännen skulle byta sida om centralregeringen kom med fördelaktiga förslag om överenskommelser.

– Berövade sina ledare var lokalsamhällen sårbara för talibanerna. Framför allt i avlägsna trakter hade åldermännen ofta varit den enda kontakten med omvärlden. De ersattes nu istället av talibanerna, som befäste sin närvaro genom att rekrytera unga missnöjda män från orten, som gavs makt över åldermännen, säger Giustozzi.

När talibanerna tagit kontrollen över ett lokalsamhälle är det mycket svårt att vända trenden och skilja lokalsamhällena från upprorsmännen. Tidigare har de religiösa ledarnas makt alltid varit tillfällig, men enligt Antonio Giustozzis uppfattning kan deras ökande maktställning i vissa områden bli långvarig. Men det finns vägar för att på sikt bryta den nuvarande trenden.

– Maktstrukturen måste byggas upp så gott som från grunden och det behövs politisk skicklighet och lokal kunskap. Dessutom behöver ledaren ha karisma, vilket president Hamid Karzai saknar, säger Giustozzi.

DET RÄCKER INTE ATT Karzai är en trevlig person anser han.

– Presidenten måste utnämna starka guvernörer, som är kapabla till handling och som har möjlighet att leverera till folket. Det här tar lång tid och guvernörer som sitter i sex månader kan inte utföra det. Att stärka det traditionella maktsystemet skulle troligtvis fungera bäst, inte att samarbeta med milisgrupper. Det är ingen långsiktig lösning utan leder bara till motsättningar med andra grupper, menar Giustozzi.

– Staten måste få en stark ställning. Upprättandet av ett disciplinerat gendarmeri under statens kontroll är en möjlighet. Både Indien och Pakistan har paramilitära styrkor på landsbygden.

Antonio Giustozzi vill inte lägga hela skulden för den nuvarande situationen på den afghanska regeringen.

– Det internationella samfundet måste arbeta genom regeringen. Inte genom PRT, som inte genomför hållbara återuppbyggnadsprojekt. Om det finns bra guvernörer så är det bättre att arbeta genom dem istället. Idag har guvernörerna inte ens budget för sin representation. ■

Börje Almqvist är ledamot i SAKs styrelse.

Fotnot: Antonio Giustozzi är aktuell med boken "Koran, Kalashnikov, and Laptop: The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan" (Colombia/Hurst, oktober 2007).

ETT Isaf-fordon på vägen upp mot Salangtunneln.